

Robert SARAH – Joseph RATZINGER / BENEDIKT XVI., *Iz dubine naših srca, Verbum, Split, 2020., 143 str.*

U izdanju nakladničke kuće Verbum iz Splita 2020. godine u biblioteci *Posebna izdanja 153* iz tiska je izišla knjiga pod nazivom *Iz dubine naših srca* autora kardinala Roberta Saraha i Josepha Ratzingera / Benedikta XVI. (papa emeritus). Knjiga obuhvaća 143 stranice te sadrži sljedeća poglavlja: *Predgovor* (11–18), *Uvod* (19–24), *Katoličko svećeništvo* (25–58), *Ljubiti do kraja* (59–124), *Zaključak* (125–130) i *Bilješke* (131–141).

U *Predgovoru* knjige Nicolas Diat ističe da je ona jednostavan i dirljiv tekst koji zajednički objavljuju papa u miru Benedikt XVI. i kardinal Robert Sarah, napominjući kako u knjizi nisu predavanja ni bilješke koje su se s vremenom nakupile, već je riječ o razmišljanju koje je istodobno *lectio* i *disputatio* (12). U vremenima kako je ovo naše sklonu podrugljivosti, teatralnom propitivanju, pomodnim lažima o svećeničkom celibatu, Diat ističe da je ova knjiga otvaranje vrata nade dvojice bliskih prijatelja i sugovornika.

U dijelu naslovljenom *Što ste plašljivi?* kard. Sarah izlaže svoje motive koji su ga nagnali na pisanje ove knjige, ističući da je zajedno s Benediktom

XVI. izmjenjivao misli, brige i molitve sastajući se u proteklih nekoliko mjeseci, a povod je, kako ističe, »čudna medijska sinoda«, misleći pritom na sinodu o Amazoniji, koja se održavala u Rimu od 6. do 27. listopada 2019. godine. Ističe tako da je ovim knjigom želio odgovoriti na neka pitanja u vremenu relativizma, osobito na području koje se tiče svećeničkog celibata.

U dijelu pod naslovom *Katoličko svećeništvo* Benedikt XVI. dijagnosticira krizu svećeništva koja traje godinama i koja ne prolazi, ističući zašto se odlučio na dovršenje tog teksta čijim se promišljanjem već dugo vremena bavio i konačno ga odlučio dovršiti te ga uvrstiti u knjigu kard. Saraha. Polazeći od *Novozavjetnog svećeništva u kristološko-pneumatološkoj egzegezi* Benedik XVI. daje pregled razumijevanja svećeništva polazeći od strukture i važnih službi u prvoj Isusovoj zajednici kao i značenja riječi *apostolos*, *episkopos* i *presbyteros*. Svećeništvo se razumijeva iz Kristove žrtve na križu gdje uskrslo Kristovo tijelo postaje novi Hram. Svećeništvo je najdublje vezano uz čin euharistije koja označava predanje i prihvaćanje osob-

ne preobrazbe po Križu (36–37), gdje se čitav život svećenika razumijeva iz doticaja s božanskim otajstvom, što u sebi zahtijeva isključivost (bilo kakvih veza poput braka) u odnosu na Boga. Funkcionalna apstinencija pretvorila se u ontološku apstinenciju, ističe Benedikt XVI. (39). Donosi tri teksta Svetog pisma u kojima ocrta smisao i značenje svećeničkog celibata kao i svećeničke službe (usp. Ps 16,5-6; Pnz 10,8; 18,5-8 i Iv 17,17). Benedikt XVI. ističe da je svećeništvo u svojoj biti sjedinjenje s Bogom, koji je u središtu svećeničkog života. Ono u sebi nužno treba odricanje od zemaljskih dobara i obiteljskog života, jer se celibat shvaća i razumijeva kao hod prema Bogu u kojem je Bog temelj svećeničkog života koji se izražava na konkretnan način tako da zahtjevi celibata duboko prodiru u sve dijelove života. Svećenik je onaj tko Božju riječ doista čini svojom, po njoj boravi u Riječi. Stoga se svećenički život i celibat razumijevaju iz otajstva kaleža koji označava sam Gospodinov život gdje se egzistencijalno konkretizira u euharistijskom otajstvu. Svećenikov život otvoren je cijelom čovječanstvu. On je onaj koji je budan, koji bdije pred prijetećim snagama zla. On svijet drži budnim za Boga te je istodobno ispravan, uspravan, budan čovjek. Upravo iz dubljeg razumijevanja liturgije i njezine biti razvija se živa prisnost gdje ona postaje duša svakodnevnoga svećeničkog života. Svećenički život označava poslušnost istini, bliskost s Bogom iz čega se rađa služenje

i zajedništvo s ljudima. Stoga Benedikt XVI. ističe da svećenika najviše označava svetost koja izvire iz bliskosti s Bogom kada se cjelokupan život usklađuje s voljom Božjom, što znači i da svećeničko ređenje označava da Bog radikalno traži čovjeka za svoju službu. Svećenički život u potpunosti je suobličen Kristu, koji uvijek iznova čisti i prožima svećenika kako bi uvijek iznova mogao govoriti i djelovati *in persona Christi*. To podrazumijeva doživotno odricanje, duboke i često bolne preobrazbe, oslobađanje, ali i pokazivanje puta kojim je i sam hodio, kako ističe Benedikt XVI.

U dijelu naslovljenom *Ljubiti do kraja – ekleziološki i pastoralni pogled na svećenički celibat* kard. Sarah započinje svoje izlaganje primjedbom da mu se čini da su današnji svećenici izgubljeni, obeshrabreni, obuzeti patnjom i osjećajem napuštenosti. Nadovezujući se na prethodni tekst Benedikta XVI., kard. Sarah ističe da nije riječ o sociološkoj analizi, već prije svega o pogledu na svećeništvo iz optike teološke strukturiranosti koja se hrani kontemplacijom. Povod je sinoda u Amazoniji, gdje je tamo u razgovoru s mnogim uočavao iskustvo i potrebe koje su ga potakle na pisanje. Ističe da su mu ti razgovori otvorili uvid da bi ređenje oženjenih muškaraca značilo trostruki poraz i zabludu u odnosu na svećenički poziv i celibat te Crkve. Iz toga proizlaze tri opasne zablude: *pastoralna katastrofa*, *ekleziološka konfuzija* i *manjkavo razumijevanje svećeništva* (61). Stoga svećenički ce-

libat, smisao i značenje kard. Sarah izlaže u tri već spomenute točke.

Prvi poraz i opasna zabluda jest *pastoralna katastrofa*. Kako je moguće razumjeti svećenički život i celibat u zajednici ukoliko bi se on lišio svoje bitne dimenzije, a to je posvemašnja predanost Bogu i ljudima? Upravo po celibatu svećenik živi svoj identitet zaručnika Crkve dosljedno. Stoga drži da narodi Amazonije imaju pravo na cjelovito iskustvo Krista Zaručnika a ne »drugorazredne« svećenike (67). Svećenički život i celibat koji zahtijeva dosljednost potreban je kako bi se ispravo razumjelo svećeništvo koje ne podnosi kompromise ni dvosmislenosti. Svećeništvo je dar, ono nije ni pravo ni dužnost koje polazi od logike dara euharistije, koja se nalazi u središtu zajednice. Svećenički se život ne smije promatrati redukcijски, tj. da ga se svede samo na izvršavanje određenih uloga ili kako bi se riješile trenutne pastoralne poteškoće. Za kard. Sarahu opsesija koja danas vlada za oženjenim svećenicima i koja se nameće narodima Amazonije dolazi iz sveučilišnih teoloških krugova. Po njemu je riječ o ideologijama koje je razvila nekolicina teologa koji hoće iskoristiti nevolju siromašnih naroda kao eksperimentalni laboratorij u kojem će isprobavati svoje projekte (69–70). Stoga drži da se ne smije uskrtiti pravi smisao i puninu svećeništva kao ni euharistije, što je bitno vezana uz dar svećeništva. U svećeniku koji živi predano celibat ljudi očima vjere prepoznaju nazočnost Krista – Zaručnika Cr-

kve. On je dar koji se prima poput utjelovljene Riječi. Celibat je za kard. Sarahu snažan pokretač evangelizacije (70).

Drugi poraz i opasna zabluda jest *ekleziološka konfuzija*. Polazeći od nauka Drugoga vatikanskog koncila kard. Sarah donosi sintezu i obnovljeni nauk Koncila o celibatu koji je omogućio da se iznova otkrije tema Božjeg nauma. Celibat se ne može razumjeti izvan logike zaručništva kao posvemašnjeg predanja. On nije ponajprije pitanje discipline i askeze, nego je pitanje identiteta Crkve, koja ako samu sebe želi razumjeti, mora polaziti od slike Krista Zaručnika. Svećenikova sposobnost zaručničke ljubavi u potpunosti je darovana Crkvi. Ta logika isključuje svaku drugu »zaručnicu«. S tim je povezano i pitanje kako se razumije sakrament reda i uloga žene. Kard. Sarah drži da je slabljenje celibata potreslo cijelo zdanje Crkve te je dovelo do pitanja o mogućnosti svećeničkog ili đakonskog ređenja žena. Pozivajući se sv. Ivana Pavla II. i apostolsko pismo *Ordinatio sacerdotalis* od 22. svibnja 1994. godine u kojem se jasno kaže da Crkva nema ovlast zaređivati žene za svećenike i toga se svi definitivno trebaju držati, kard. Sarah drži da je nepoznavanje naravi Crkve u korijenu svih osporavanja. Crkvi je potreban itekako ženski genij, jer od žena trebamo naučiti kakva Crkva treba biti, drži kard. Sarah, u srcu svake žene nalazi temeljna otvorenost za primanje ljubavi, a Crkva je upravo u svojoj biti primanje Isusove djevičanske ljubavi. U razumijevanju

Božjeg promisla i nauma danas je potrebno dublje razumijevanje žene, koja je uvijek slika Crkve. Današnji mentalitet koji proizlazi od lažnog feminizma poriče duboki identitet žene te vodi klerikalizaciji žene, ističe kard. Sarah. Pitanje celibata ne može polaziti od medijske kampanje ili nekih političkih zahtjeva suvremenih strujanja kulture. Crkva je duboko ukorijenjena u plodnu tradiciju iz koje se hrani život žena i muškaraca u njihovoj različitosti i pozivu koji ni u kojem slučaju ne umanjuje njihovo dostojanstvo. Potrebno je oživljavanje aktivne vjere vjernika laika u mjestima koja oskudijevaju svećenicima koji bi radili na djelu evangelizacije kulture, a ne stvaranje klerikalne Crkve iz čega bi se rodilo iskrivljeno shvaćanje svećeničkog celibata, kako to pokazuje povijest Crkve. Crkva je po svojoj naravi *iuris divini* iz čega proizlazi da je ne možemo nikada stvarati po sebi i svojem ukusu ili modi. Nema sumnje da kard. Sarah drži da je hrabrost ustrajati u molitvi za zvanja kao i uvidjeti važnost svećeničkog celibata kako bi Crkva mogla razumjeti samu sebe te se trajno otvarati poticajima i nadahnuću Duha Svetoga (95).

Treći poraz i opasna zabluda jest *manjkavo razumijevanje svećeništva*, koje proizlazi iz pitanja kako se može razumjeti svećenički celibat danas. U razumijevanju Crkve nalazi se i razumijevanje celibata, što je okosnica zdrave ekleziologije. Celibat je, drži kard. Sarah, obrambeni zid koji Crkvi omogućuje izbjeći zamku koje bi vodilo shva-

ćanju kao ljudske institucije i koja bi se u svojem djelovanju vodila načelima efikasnosti i funkcionalnosti. Celibat u Crkvi otvara vrata besplatnosti, on je otvoren inicijativama Duha i štiti od pomisli da smo mi vlasnici i tvorci Crkve (91). Nadalje, ističe problematično razumijevanje svećeništva koje je danas većinom legalističko i disciplinarno i koje je dominantno za zapadnjačke sveučilišne sredine. No, ključna točka razumijevanja celibata polazi od važnosti *euharistijskog celibata* u kojem svećenik sebe postovjećuje s Kristom kojeg susreće u euharistiji i kojem predaje cijeli svoj život. Osobni identitet po činu euharistije uranja u Kristov identitet te postaje nova *forma vitae*. Tako se celibat rađa iz euharistije u kojoj se cijeli svećenikov život pretvara u žrtvu ljubavi koja proizlazi iz *sensus fidei*.

Kard. Sarah drži da nema kulturu koju ne može preobraziti i dosegnuti milost Božja koja pročišćava i divinizira kulturu. Nema sumnje, drži on, da se to ne dogodi i s kulturama Amazonije. U svijetu kojem je celibat postao sablazan kard. Sarah drži važnim naviještati i svjedočiti da je Bog dovoljan i da samo on može spasiti i usrećiti čovjeka. Stoga se budućnost celibata i svećeništva nalazi u njegovoj radikalnosti da bude znak osporavan. Svećeniku je potreban snažan duhovni molitveni život, ali i ponizan i predan život, koji će pokazivati da je Bog u središtu svake evangelizacije i poslanja. Celibat je za kard. Saraha svjedočanstvo vjere, izraz teocentričnog

života u kojem svećenik kroz Kristovo predanje Ocu ulazi u logiku dara i žrtve kao oblik života. Svećenik u celibatu živi kao zaručnik Crkve. Nije riječ o preziru tijela i vrijednosti očinstva, nego posve drukčijoj logici razumijevanja Crkve i svećenika koji obilježen pečatom križa. Upravo između svećeništva i celibata postoji ontološko-sakramentalna veza i svako slabljenje te veze značilo bi dovoditi u pitanje nauk Koncila i papa nakon Koncila sve do danas. Svećenički celibat u vremenu paradoksa jedno se može naučiti ispravno gledati iz logike i dara križa.

Na puno se mjesta u knjizi kard. Sarah u svojim promišljanima i obrazlaganju smisla, značenja celibata i svećeništva, njihovoj međusobnoj vitalnoj povezanosti, oslanja na misli i ideje Benedikta XVI. kojeg obilno citira i pomoću kojeg gradi strukturu misli u pisanju teksta.

U današnjoj dominantnoj kulturi koja je u sebi duboko panerotizirana, koja je podložna trendovima i modi, teatralnom propitivanju i sumnji, pomodnim i lažnim istinama, gajeći svaki oblik cinizma, poruge i nepovjerenja u cjelovitost i uspjelost ljudskog života na tlu Riječi, u kojem se olako obezvređuje ljudsko tijelo, zasigurno pitanje o smislu življenja celibata nameće svakovrsna pitanja i nedoumice. No, to pitanje prepoznao je i Koncil kad u *Presbyterorum ordinis*, br. 16 izlaže nauk o celibatu.

Ova knjiga na tragu Koncila, dubokog teološkog, ekleziološkog, duhov-

nog i moralnog značenja celibata i svećeničkog života koji se nužno u zapadnoj Crkvi veže u svećenički život, dobra je lektira i poticaj svima koji žele dublje osvijestiti motive i značenje celibata u kulturi koja u sebi nosi mnoštvo paradoksa. Ona nema pretenziju ponuditi jednu cjelovitu viziju jer mnoga pitanja nisu ni dotaknuta ni obrađena. Knjiga je više rezultat jedne zabrinutosti ili nastavak prethodnih razmišljanja o celibatu i krizi svećeništva što ih je ranije iznio u razgovoru s Nicolasom Diatom u knjizi naslovljenoj *Zamalo će večer i dan je na izmaku* (59–101) iz 2019. godine.

Knjiga je propitivanje sadašnjeg trenutka uvjetovana glasovima koji su najavljivali drukčiju mogućnost i model svećeništva, osobito u krajevima i kulturama koje ne poznaju zapadni sklop mišljenja, mentalitet i načina života. No, u središtu knjige je pitanje dubokog motiva, ali i odgovora na pitanje zašto su svećeništvo i celibat međusobno duboko povezani.

Bili smo svjedoci bombastičnih medijskih natpisa, stvaranja medijske slike koja je u najmanju ruku problematična, neka vrsta puča protiv pape Franje koji nijednom gestom ni riječju nije doveo u pitanje celibat i svećenički život. No, sada se pred nama nalazi cjelovit tekst koji možemo čitati i razumijevati daleko od svih mogućih i nemogućih interpretacija te osobno zapodjenuti put dijaloga, mišljenja i traženja odgovora na najdublja pitanja koja dotiču život svećenika. Zasigurno je riječ o

tome da se suočimo s izazovima i dubljim pitanjem utemeljena oblika života koji želi nasljedovati Isusa Krista (usp. 2 Kor 4,10s). Svećenik je čovjek koji svoj život utemeljuje po daru milosti, unatoč ljudskoj slabosti, on živi i oblikuje život po zahtjevima evanđelja. Riječ je o mi-

losnom daru te na tom tragu i ova knjiga Benedikta XVI. i kard. Roberta Sarena može biti snažan poticaj za jedan autentičan evanđeoskom logikom prožet život koji se suobličuje Kristu, izvoru svakog dobra, smisla i istine.

Ante Bekavac

Stefan LEY, *Kirche Jesu Christi als Communio. Entstehung, Spezifika und Perspektiven der Ekklesiologie* Walter Kaspers, Herder, Freiburg – Basel – Wien, 2017., 327 str.

Stefan Ley rođen je 1983. godine u Njemačkoj, u Linzu na Rajni (Linz am Rhein). Od 2003. do 2009. godine studirao je teologiju na Visokoj filozofsko-teološkoj školi u Vallendaru. Godine 2008. postaje znanstveni suradnik na Institutu Walter Kasper za teologiju, duhovnost i ekumenizam u Vallendaru, a od 2010. do 2016. godine pohađa doktorski studij na istom Institutu u Vallendaru, gdje 2016. godine uspješno brani doktorsku disertaciju pod vodstvom mentora prof. dr. Georga Augustina. Godine 2017. u izdavačkoj kući Herder objavljena je njegova doktorska disertacija koju predstavljamo u ovoj recenziji.

Knjiga Stefana Leya sastoji se od sedam poglavlja, točnije Uvoda i šest poglavlja. Predgovor knjizi napisao je sam autor u kojem nam već objašnjava svoju nakanu zašto je izabrao pomnije razraditi ekleziološku misao teologije Waltera Kaspera, a to je zbog toga što se Katolička crkva nakon Drugoga vati-

kanskog koncila nalazi u mnogim previranjima i traženjima, i da crkveni život i strukture traže jedno novo promišljanje i novi put u modernom svijetu, a da ekleziologija Waltera Kaspera upravo nudi odgovore na suvremena pitanja i izazove za budućnost Crkve (11–13).

Stefan Ley u Uvodu (17–26) piše o *communio*-ekleziologiji Waltera Kaspera kao aktualnoj interpretaciji Drugoga vatikanskog koncila i o cilju, metodi i zadaći *communio*-ekleziologije te njezinu značenju za budućnost Crkve, posebno ekleziologije kao jedne od temeljnih teologijskih disciplina, a ekleziološki spisi kardinala Kaspera mogu biti novi ekleziološki udžbenici relevantni za čitavu Katoličku crkvu (19).

Prvo poglavlje knjige nosi naslov *Grundlinien der Theologie Walter Kaspers* (27–64) i obrađuje ove teme: *Die Quellen der Theologie Walter Kaspers* (27–46); *Spätphilosophie Schellings* (46–60); *Konsequenzen des theologischen An-*